

سرشک حق جوی انسان

پافشاری بسیاری از دانشمندان جهان بر مسایلی چون جانشینی پیامبر اکرم (ص) نشاندهنده آن است که :

۱- انسان در پی اثبات و توجیه باورهای خویش است.

۲- حق بدان علت که حق است، هر چند جنبه اعتقادی نیز نداشته باشد مورد دفاع جدی نوع انسان است.

در مسائل تاریخی چگونه می توان راه استغاده ناروای دوستان نادران و دشمنان فیله گر را مسرور کرد :

۱- تکیه بر منابع اصلی و مورد قبول در مسایل اختلافی مورد پژوهش

۲- بهره گیری از روش علمی و بررسی جوابت مسئله در تحلیل ها و استنتاج ها

برخی از دلایل نیاز به جانشینی پیامبر (ص) :

۱- دلایل و فلسفه بعثت پیامبران (ص) مانند قانون ثابت و ضروری هدایت عمومی

۲- نیاز جامعه به زمامدار

۳- نیاز ارتباط بین عالم ربوبی و عالم انسانی

۴- تفسیر و بیان اصول کلی دین و آیات قرآن

۵- تأکیدهای قرآن و نقش جانشین پیامبر (ص) در تکمیل دین و اتمام نعمت

سیره پیامبر در انتخاب جانشین

پیامبر (ص) حتی در سفرهای کوتاه مدت یک یا چند روزه هم برای خود جانشین تعیین می کرد.

آیا ممکن است پس از مرگ، امت را بدون راهنما و رهبر رها سازد.

منقول: نهضت قرآن در سوره مائده آیه ۶۷ از :

تأکید « بَلِّغْ »

تهدید « اِنْ لَمْ تَفْعَلْ »

تضمین و تأمین « وَاَللهُ يَعْصَمُكَ »

ثمره ۲۳ سال تلاش و تبلیغ

چیست ؟

اهمیت تعیین جانشین پیامبر در اوضاع و احوال آن روزگار

پیامبر مسلمان برای دیگر است

ادعاهای دروغین نبوت

اندیشه کودتای منافقان

در حالیکه که عایشه، ابوبکر، عمر و عبدالله (فرزند عمر) به لزوم تعیین جانشین و سرپرست برای جانشینان بعد از پیامبر تأکید داشته‌اند، آیا می‌توان گفت که پیامبر (ص) با توجه به شناختی که از اصحاب داشته و اهمیتی که برای دین و لزوم استواری آن بدور از انحرافات قاتل بوده است - به ضرورت تعیین جانشین پی نبرده باشد؟

توصیه عبدالله بن عمر به پدرش در مورد جانشین

گفتگوی ابن ابی الحدید معتزلی با نقیب علوی درباره مسئله خلافت و رویداد سقیفه

توصیه عایشه به پیغمبر (ص) در مورد تعیین جانشین

آیات قرآن پیرامون تبعیت از دستور پیامبر

«و ما هیچ پیامبری را نفرستادیم مگر آنکه به توفیق الهی از او اطاعت کنند. و اگر آنان وقتی به خود ستم کرده بودند، پیش تو می‌آمدند و از خدا آمرزش می‌خواستند و پیامبر نیز برای آنان طلب آمرزش می‌کرد، قطعاً خدا را توبه‌پذیر مهربان می‌یافتند. ولی چنین نیست. به پروردگارت قسم که ایمان نمی‌آورند. مگر آنکه تو را در مورد آنچه میان آنان مایه افتلاف است داور گردانند؛ سپس از کلمی که کرده‌ای در دل‌هایشان احساس ناراحتی [و تردید] کنند، و کلاماً سر تسلیم فرود آورند.» (سوره نساء آیه: ۶۴ و ۶۵)

«ای کسانی که ایمان آورده‌اید، خدا و فرستاده او را فرمان برید و از او روی پرتابید در حالی که [سفطان او را می‌شنوید]». (سوره انفال آیه: ۲۰)

«خطاب کردن پیامبر را در میان خود، مانند خطاب کردن بعضی از خودتان به بعضی [دیگر] قرار مدهید. خدا می‌داند [چه] کسانی از شما دزدانه [از نزد او] می‌گیرند پس کسانی که از فرمان او تمرّد می‌کنند بترسند که مبادا پلای بدیشان رسد یا به عذاب در دناک گرفتار شوند.» (سوره نور آیه: ۶۳)

«و هیچ مرد و زن مؤمنی را نرسد که چون خدا و فرستاده‌اش به کاری فرمان دهند، برای آنان در کارشان اختیاری باشد؛ و هر کس خدا و فرستاده‌اش را نافرمانی کند قطعاً دچار کمراهی آشکاری گردیده است.» (سوره انفال آیه: ۳۶)

اصرار پیامبر (ص) بر اعزام سپاه اُسامه

احساس خطر از جانب رومیان و تشکیل سپاهی منظم از مهاجر و انصار و افراد سرشناسی چون ابوبکر، عمر، ابوعبیده و سعد وقاص توسط پیامبر (ص).

برخی از بندهای فرمان رسول خدا (ص) :

- ۱- جوان حدود بیست ساله به فرماندهی انتخاب شد.
- ۲- در فرمانی جداگانه به افرادی خاص دستور حرکت و حضور در سپاه را داد.
- ۳- حضرت علی (ع) به شرکت در سپاه و حرکت با آن مأمور نشد.
- ۴- اُسامه از پیغمبر خواست تا سپاه را بعد از بهبود پیامبر حرکت دهد ولی پیامبر موافقت نکرد.

پیامبر با آنکه در تب شدیدی به سر می برد با حالت خشم به مسجد آمد و ضمن نگوشتن کارشکنان، متخلفان از حرکت سریع سپاه را ملعون خواند.

بروز شکافها

مهاجرات عبادت بزرگان سحابه و مؤمنان از پیامبر (ص)

موضوعی که پیامبر (ص) میخواست بنویسد چه بود و نگارش آن برای چه کسانی زیانبار بود و چه زبانی داشت؟

نقد دانشمندان مهری اهل تسنن (احمد حسین یعقوب) پیرامون علت پافشاری نکردن در نوشتن پیامبر (ص)

جزوه درس : تاریخ اسلام

فصل : پنجم

جریان سقیفه و شکل گیری خلافت (خلافت ابوبکر)

ماجرای انتشار خبر رحلت پیامبر (ص)

در ابتدا عده ای خبر رحلت پیامبر (ص) را انکار کردند.

براستی دلیل انکار رحلت پیامبر چه بود؟

گفتگوی ابوبکر و عمر در مورد رحلت پیامبر و تشکیل جلسه در سقیفه

سوالات مطرح شده پیرامون تشکیل سقیفه

خلافت ابوبکر

در حالیکه علی (ع) و بنی هاشم مشغول غسل پیغمبر (ص) بودند، گروهی از مردم مکه و مدینه بدون توجه به فرموده های پیشین پیامبر، در جایی بنام سقیفه بنی ساعده، گرد آمدند تا خودشان زمامداری برای مسلمانان انتخاب کنند.

بحث و مشاورة مهاجران و انصار بر سر خلافت

سرانجام بحث به نفع مهاجران خاتمه یافت و به نظر می رسد دشمنی دیرینه دو قبیله انصار، اوس و خزرج، در پیشبرد نظر مهاجران بی تأثیر نبوده است.

عمر و ابوعبیده مزاح، ابوبکر را به ریاست پذیرفتند و با او بیعت کردند.

عمر در مسجد، طی خطبه ای فضایل ابوبکر را بیان می کند و از مردم می خواهد تا با او بیعت کنند.

ابوبکر در مسجد خطبه ای خواند و مردم با او بیعت کردند.

آغاز مشکلات

شتابی که روز مرگ پیغمبر از سران قوم دیده شد، نشاندهنده این بود که بعضی از آنان بیشتر در این اندیشه بودند که چگونه باید هر چه زودتر حاکم را انتخاب کنند و کمتر بدین فکر می کردند که حکومت چگونه باید اداره شود. بدن پیغمبر (ص) در خانه عایشه مانده بود و اطرافیان او بر گردش بودند ...

کسانی که در ثقیفه شرکت کردند، چرا خود را از فضیلت شرکت در آئین به فاک سپردن پیغمبر (ص) مبروم داشتند؟

بنظر می رسد کسانی در آن روز از دو پایه حکومت و دین، که اسلام بر آن استوار است، تنها به پایه حکومت می اندیشیدند.

چرا در ثقیفه که سرنوشت مسلمانان تعیین می شد، فاندان ممد (ص) (را به مساب نیاوردت؟

از آن روز، شکافی در اجتماع مسلمانان بوجود آمد که هرگز اصلاح نشد.

چه کسانی از بیعت با ابوبکر سر باز زدند؟

- سعد بن عباد، رئیس قبیله خزرج
- علی (ع) و بنی هاشم و چند تن از صحابه

ماهیت و انگیزه اقدام انصار پیرامون خلافت

این نظریه که انصار ناآگاهانه مجری طرح حساب شده دیگران شدند با قرآینی تقویت پذیر است. (حضور به ظاهر تصادفی طایفه بنی اسلم در مدینه و بیعت شتابان آنها با خلیفه).

استرلال های انقلاب فلیفه در سقیفه :

- ۱- مهاجرت
- ۲- قریشی بودن
- ۳- دوستی با پیامبر (ص)
- ۴- کهنسالی

اولین فردی که با فلیفه بیعت کرد که بود؟

یکی از انصار بنام بشیر ابن سعد

کسانی که به راهنمایی ابوبکر مسلمان شدند :

عثمان، طلحه، زبیر، سعد بن ابی وقاص، عبدالرحمن ابن عوف

جنگهای رده و واقعیت از دین برگشتگان

بهران شکسته رحلت رسول اکرم چه معنایی را برای مخالفان فراهم آورد؟

۱- ادعای نبوت و بی دینی

۲- پرداخت نکردن زکات

حکومت در رویارویی با این دو پدیده با قدرت عمل کرد

برخی از آنان که مهر ارتداد و بازگشت از دین بر پیشانیهایشان خورد، افرادی بودند که سازمان سیاسی و حکومتی جدید را قبول نداشتند و پرداخت زکات به این حاکمان را انجام وظیفه الهی و رهایی از تکلیف نمی دانستند.

از دین برگشتگان

با تسلیم شدن قریش در برابر اسلام، عده ای، به طمع یا از بیم، مسلمان گشتند. بسیاری از مردم قبیله ها هیچ گاه پیغمبر را ندیده و سخن او را نشنیده بودند. لذا با روح شریعت اسلام بیگانه بودند.

اعلام نافرمانی نسبت به پرداخت زکات و ظهور پیامبران دروغین.

آرامی که پس از فوت پیغمبر (ص) و سلطان سواد بن عمرو.

قبیله های ساکن نجد، یمامه، و نیز بنو تغلب، به گرد پیغمبران دروغین فراهم آمده بودند و کار این پیغمبران چون **طلیحه** از بنی اسد، مسیلمه از بنی حنیفه و سجاج از بنی تمیم، رونق یافت. ابوبکر پس از رسیدن به حکومت، لشکر اسامه را به مکه فرستاد. پس از روانه کردن لشکر اسامه، خلیفه و یارانش، آشوب ها را یکی پس از دیگری فرو نشانند. پیامبران دروغین دستگیر و یا فراری شدند و شهرها و قبیله های ساکن جنوب و شرق دوباره به حکم مدینه گردن نهادند. **حضر موت** آرام شد و یمن پس از درگیری مختصری تسلیم گردید.

گذر از در خانه فاطمه (س)

ابوبکر و عمر، با آگاهی کامل از حقانیت علی (ع) و احترام خاصی که او در میان گروهی از اصحاب داشت، در حالیکه از واکنش جدی وی و پیروانش بیمناک بودند، آنان را به بیعت در مسجد فرا خواندند. ولی آنها سر باز زدند.

ماجرای بیعت گرفتن از علی (ع) و آتش زدن خانه فاطمه (س)

علی (ع) تن به سازش نداد و تا هنگامیکه اساس دین را در معرض خطر ندید بر این موضع خویش استوار ماند.

برخی از ممتازترین اصحاب پیامبر که به خلافت ابوبکر اعتراض داشتند عبارتند از :

حذیفه بن یمان، خزیمه بن ثابت، ابو ایوب انصاری، سهل و عثمان بن حنیف، براء بن عازب، بلال مؤذن پیامبر (ص) ابوذر غفاری، عمار بن یاسر، مقداد بن عمرو، سلمان فارسی، خالد بن سعید.

فدک نهادی از معنای عظیم :

یکی از اقدام های ابوبکر، در پی گردآوری زکات و سامان بخشیدن درآمدها، تصرف منطقه اقتصادی فدک است. انگیزه اصلی ابوبکر از تصرف فدک چه بود؟ چه دلیلی بر جواز این کار داشت؟ آیا واقعاً درگیری بر سر باغستان بود؟ اینها بخشی از پرسش هایی است که هنوز در حافظه تاریخ به خوبی مانده است.

اسلام در ایران

روحیه درگیری و جنگجویی بیابان نشینان قبل از اسلام، با تعالیم اسلامی به برادری با یکدیگر مبدل شده بود. بدین ترتیب نیروی متشکل و هم فکر در مرز ایران مستقر شد که اگر به جنگ درآید، یکی از دو سود بزرگ، پیروزی یا شهادت، نصیب وی خواهد شد.

قدرت های فارسی ایران و روم در داخل عربستان و وضعیت قبیله های بیابانی مرزی

واقعۀ ذی قار و لشکر کشی مثنی بن حارثه، رئیس قبیله بکر بن وائل و خالد بن ولید به شهرهای مرزی ایران.

پس از درگیری جسر، بویب و نیز نبرد قادسیه و شکست نیروی عظیم ایران بود که خلیفه و مشاوران او به فکر گسترش دامنه فتوحات خود افتادند.

گذشته از نیروی ایمان، که بزرگترین و مؤثرترین عامل پیروزی عرب در این لشکر کشی ها بود، عوامل مساعد سیاسی و مهم تر از آن عامل اجتماعی در کشور ایران را نادیده نباید گرفت.

اوضاع سیاسی و اجتماعی آن روز ایران

مردم ایران در پایان دوره ساسانی با وضعی دشوار رو به رو بودند و می خواستند خود را از آن برهانند. یازده سلطنت در فاصله چهار ساله میان مرگ خسرو پرویز تا یزدگرد سوم، نشان دهنده بی ثباتی اوضاع سیاسی آن روزگار ایران می باشد.

جنگهای طولانی میان ایران و روم و آثار مخرب آن و نارضایتی مردم.

استفاده از شبکه فاسوسی برای جلوگیری از شورش ناراضیان

ایجاد سطح طبقاتی (اکثریت و اقلیت) در میان مردم ایران و فشارهای اقتصادی بر اکثریت مردم و نیز زمامداری امور به دست یک زن (پوراندهخت)، باعث شد تا اعراب به فکر حمله به ایران بیفتند و مردم ایران که دیگر نمی توانستند فشار بیشتری را تحمل کنند، برای خود مخلصی می طلبیدند.

پیشروی به حیره و شهرهای کرانه غربی فرات

مسلمانان به درخواست مثنی و به فرمان ابوبکر به سمت شهرهای عراق کنونی و نیز حیره حرکت کردند. حاکم شهر حیره از در آشتی درآمد و با پرداخت نود هزار درهم سرزمین های تابع خود را از تعرض مصون نگه داشت. ابوبکر، خالد را برای یاری مسلمانان، از عراق به شام فرستاد. پس از رفتن خالد از عراق، فرماندهی را مثنی بدست گرفت و از حیره به بابل رفت.

مأمرای نامه ای که از شهر بزاز به مثنی رسید (به نقل از طبری)

ابوبکر بیست و دوم جمادی الآخر سال سیزده هجری درگذشت و عمرین خطاب را به خلافت برگزید.

علل پیشروی و فتح های پی در پی اعراب

- تعلیمات پیغمبر و اعتقادات آنها در جنگ با نا مسلمانان و اینکه یکی از دو پیروزی (شکست دشمن - شهادت) در انتظار آنهاست.
- ناپایداری سپاه ایران به علت مشکلات داخلی.

جزوه درس : تاریخ اسلام

فصل : پنجم

دلایل شکست‌های پی در پی ایرانیان چه بود؟

در همه ناکامی‌ها، ناخشنودی مردم از حکومت‌ها در هموار کردن راه برای قدرت مهاجم به مراتب مؤثرتر از خود قدرت‌ها بوده است.

اگر مردم، خود راه را برای سربازان اسلام هموار نمی‌کردند، شکست‌ها چنان پی در پی و در فاصله‌های کوتاه رخ نمی‌داد. در آن زمان، پادشاهی ایران را یزدگرد سوم بعهده داشت.

یزدگرد بجای آنکه بداند چرا مردم او دین اسلام و سپاه عرب را به ائین و فرماندهان ایران ترجیح می‌دهند، سردارانی را با لشکرهای انبوه مأمور جلوگیری از پیشروی مسلمانان کرد.

تنها در نبرد جسر بود که سپاه ایران به فرماندهی بهمن، پیروز شد. در این جنگ ابو عبیده فرمانده سپاه مسلمانان کشته شد.

جنگ بویب - قادسیه و فتح الفتوح

جنگ جسر ۷ سال سیزدهم هجرت

جنگ بویب ۷ سال چهاردهم هجرت

نبرد قادسیه، پس از بویب در گرفت. فرمانده سپاه مسلمانان در این جنگ سعد بن ابی وقاص و فرمانده سپاه ایران رستم فرخ‌زاد بود.

جنگ قادسیه ۲ روز طول کشید و به سود مسلمانان پایان یافت.

سرانجام یزدگرد پس از گریز از تیسفون

آخرین نبرد مقاومت سپاه ایران برابر عرب در نهاوند بود و با پیروزی مسلمانان پایان یافت که آن را فتح الفتوح خوانده‌اند.

پس از جنگ نهاوند، یزدگرد با زنان، خویشاوندان، رامشگران و یوزبانان خود، به فارس و سپس به خراسان رفت و در سال سی و یک هجرت در مرو کشته شد.

جزوه درس : تاریخ اسلام

فصل : پنجم

پیشروی در شمال و غرب

اسامه پس از سفری که مدت آن را چهل تا هفتاد روز نوشته‌اند، با غنیمت‌های بسیار بازگشت. در پایان سال دوازدهم هجرت، ابوبکر دو نیرو را روانه دره اردن و فلسطین کرد. و در برخورد با مرزداران پیروز شد. امپراتور روم شرقی ← هرقل (هراکلیوس) - (۶۱۰، ۶۴۱ م)

دو سپاه روم و مسلمانان، در محلی به نام **یرموک** به هم رسیدند. ابوبکر، خالد بن ولید را مأمور شام ساخت. او به سختی خود را به سپاهیان اسلام رسانید و رومیان را شکست داد. در این زمان ابوبکر در گذشت و **عمر** به خلافت رسید. مسلمانان شهرهای **سوریه و اردن** را گرفتند.

مهم ترین حادثه این درگیری ها:

- تسخیر فلسطین (سال هفدهم هجرت)
- فتح قیساریه (سال نوزدهم هجرت)

عمر خود به فلسطین سفری کرد و در **جاییه**، با مسیحیان پیمان‌نامه‌ای نوشت و حقوق آن‌ها را محترم شمرد.

علل پیروزی

- ۱- نزدیک بودن آداب و رسوم مردم این سرزمین‌ها به اعراب
- ۲- مردم جنوب و حاشیه صحرا، بدلیل سفرهای کاری و تجاری که به سرزمین اعراب داشتند، در هنگام درگیری از آن‌ها حمایت کردند نه از رومیان.
- ۳- رفتار سپاهیان فاتح با مردم
- ۴- پائین بودن مبلغ مالیات‌های تعیین شده، نسبت بدانچه به حکومت‌های خود می‌پرداختند.
- ۵- سختگیری کلیسای کاتولیک بر فرقه‌های مخالف عقیده خود در نتیجه این سختگیری‌ها، آنان از این کلیسا رو برگرداندند. (قرن پنجم میلادی)

(فتوح اعراب در مقابل سختگیری رومیان)

کلیه حقوق این اثر متعلق به مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی نور طوبی می‌باشد

فتح مصر

در سال نوزدهم هجرت، عمرو بن عاص به مصر حمله کرد.

مصر بدلیل حاصل خیز و پر درآمد بودن، برای رومیان اهمیت فراوانی داشت.

پس از تأسیس امپراتوری روم شرقی، مسیحیان در این سرزمین نفوذ یافتند. عده‌ای از یهودیان که صدها سال پیش از فلسطین بیرون آمده بودند در مصر می‌زیستند.

اختلاف نژادی در مصر پدیدار شد.

قبطیان
مسیحیان
یهودیان

در سال (۶۱۵ م)، شهر براز از سوی خسرو پرویز به مصر رفت و در سال (۶۱۵ م) بر آنجا تسلط یافت.

اختلافات کلامی میان مسیحیان و کلیسای کاتولیک

عمر مشکلات مصر را می‌دانست و در رجب سال نوزدهم هجرت به آن جا حمله کرد

چگونگی فتح مصر

مهم‌ترین مشکلات عمر

- ۱- ترس عمر از تأثیر ملت‌های غیر عرب مسلمان بر زندگی مردم ساده شبه جزیره
- ۲- عدم وجود مردان آگاه و عاملان با تجربه برای بهره‌برداری از زمین‌های مستعد
- ۳- بستن قرارداد با کشاورزان سرزمین‌هایی که با غلبه اشغال کرده بودند و پرداخت سالیانه مبلغی معین توسط کشاورزان
- ۴- زمین‌های رها شده شاهزاده‌ها و دربار ساسانی بعنوان خالصه دولتی ضبط و درآمد آن به بیت‌المال برمی‌گشت و اداره آنها توسط مأموران منتخب خلیفه

افزایش قلمرو و درآمد و ایجاد مقرری برای مسلمانان

تبدیل مدیران و رئیسان قبیله به مدیران کشورهای بزرگ و عهده‌دار شدن سرنوشت نیمی از کشورهای آسیا و آفریقا اعجاب برانگیز است.

از درآمد زیادی که از ایران به مدینه رسیده بود برای مردم مقرری تعیین کردند اما در ثبت نام و رقم درآمد ملاحظه آینده نشده بود. و برخی بزرگان علاوه بر مقرری ثابت بیش از مقدار مصرف خود از خزانه بهره می بردند.

سبقت در مسلمان شدن در رقم حقوق دخالت داشت و حقوق جنگجویان بر اساس شرکت در نبرد محسوب می شد. قریش بدلیل شرکت در جنگ های ایران و روم و بدست آوردن غنائم و همچنین بینایی در کار بازرگانی، خطر بزرگی برای عمر بودند. بنابراین عمر بزرگان قریش را در مدینه باز داشته بود و اعتقاد داشت که قریش می خواهد مال خدا را به کار خود صرف کند و دیگران را از آن محروم بدارد.

عمر اندوخته مالی مأموران را به خزانه باز می گرداند و مردم قریش که مالک زمینهای فتح شده بودند از حجاز بیرون می کرد.

کشته شدن عمر

تاریخ نویسان عرب سبب کشته شدن عمر را کینه جویی ایرانیان از عرب داشتند که ابولؤلؤ بدلیل اینکه کشورش بدست عمر افتاده بود و هنگامی که او از مالک خود شکایت کرد و عمر توجهی نکرد در فرصت مناسب او را کشت.

از کارهای مهم عمر می توان تأسیس تاریخ برای مسلمانان که در سال شانزدهم هجری با مشورت علی (ع) صورت گرفت نام برد . مبداء تاریخ را هجرت پیغمبر و اولین ماه را ماه محرم سالی که هجرت در آن روی داده بود، گرفتند.

توصیه عمر در مورد شورای شش نفره (خلافت عثمان)

عمر در ذوالحجه سال بیست و سوم هجرت در گذشت اما قبل از آن شش تن از اصحاب پیغمبر ، علی - عثمان - زبیر - سعد بن ابی وقاص - عبدالرحمان بن عوف و طلحه بن عبیدالله را مأمور به تعیین خلیفه از بین خود ظرف مدت سه روز کرد. تیره اموی با خلافت علی (ع) مخالف بودند و عبدالرحمن شرط خلافت علی را قبول اینکه به کتاب خدا و سنت پیامبر و سیرت ابوبکر و عمر رفتار کند گذاشت که علی (ع) شرط آخر را نپذیرفتند ولی عثمان پذیرفت و اعضای شورا وی را به خلافت برگزیدند.

چرا شش نفر از اصحاب پیامبر وکیل تمام مردم مسلمان آن زمان شده بودند و چرا در میان آنها انصار نبود؟ در حالیکه ابوبکر گفته بود انصار وزیرانند؟ اگر بنا بود تعیین زمامدار به شورا واگذار شود چرا عده اعضای مجلس را بیشتر نکردند؟

کینه جویی عبیدالله و عکس العمل عثمان

عثمان با پذیرش شرطها خلیفه شد. پسر عمر عبیدالله خود برای انتقام پدر خویش دست بکار شد و با کشتن هرمان همدست ابولؤلؤ به سر وقت جفینه رفته و دخترش را نیز از پا درآورد. در نخستین روز خلافت از عثمان خواستند که عبیدالله را بخاطر قتلهایش کیفر کند اما او بدلیل خویشاوندی و سالخوردگی و ملایمتی که در رفتار خودش داشت گفت خود خون بها را از جانب عبیدالله از بیت المال می پردازم و با این اجتهاد گروهی از صحابه متوجه شدند که خلیفه حدی از حدود خدا را تعطیل نموده است. و در اجرای اسلام تبعیض قائل شده بود. در این دوره مشاوران خلیفه (امویان و قریش) که عمر ایشان را تحت نظر داشتند در کار سیاست و امور کشور دخالت کرده و در نتیجه دخالت انصار را از صحنه منتهی نمودند. عثمان عاملان عمر را برکنار نموده و خویشاوندان خود را بجای آنان قرار داد که تقوای مالی ، سیاسی و دینی نداشتند.

اختلاف در بین تیره‌ها و قبایل عرب در دوره عثمان

قبایل و تیره‌های عرب در گذشته به دو دسته **عدنایی** و **قحطانی** تقسیم می‌شدند که در دوره بعد به **یمانی** و **قیسی** یاد شدند که جنوبیان یمانی و شمالیان قیسی بودند و با هم دشمنی داشتند. در زمان پیغمبر بدلیل گسترش دین و برادر گردیدن مهاجرین و انصار و مساوات و ... برتری فروشی قبایل از میان رفت اما بعد از گذشت بیست سال و سادگی دستگاه عمر و از خود گذشتی صحابه و در دوره دوم خلافت عثمان حکومت فقط کاری جهت مال‌اندوزی بود و این تفاخر تجدید شده بود.

پس از مرگ عمر خصوصیت قیسی و یمانی بالا گرفت تا زمانیکه که در عصر معتصم **عنصر ترک** در حکومت اسلامی دخالت کرد و عرب از دخالت در سیاست بازماند.

آزمایش مقام

از اصل‌های مهم اسلام مساوات است و از روزی که در مدینه پیمان بسته شد، و هر گاه مسلمانی با کسی پیمان ببندد، رعایت آن بر همه مسلمانان واجب است. بطور مثال بلال حبشی که اذان‌گوی مسلمانان بود و ریاست لشکریان اسلام را نیز عهده‌دار بود و در روزهای سخت، پیغمبر را یاری کرده بود با کسی که تا دیروز به روی مسلمانان شمشیر می‌کشید و اکنون تنها با گواهی دادن به یکتایی خدا و پیامبری محمد (ص) مسلمان شده بود، در حقوق اجتماعی برابر بود.

بررسی دوران خلافت عثمان (۲۴-۳۵ ق)

عثمان که حدود ۷۰ سال داشت به « مخالفت بیش از هفتاد نفر از صحابه با خلافتش » توجهی نکرد. بلکه به زودی عمل به سیره دو خلیفه پیشین را، که تعهد و سبب اصلی پیروزی‌اش به شمار می‌آمد نیز فراموش کرد.
عثمان چه کسانی را تبعید کرد ؟

- **ابوذر غفاری**، از یاران نزدیک پیامبر (ص) را مورد شکنجه قرار داد و به صحرای سوزان **ریذه** تبعید کرد.
- **عمار یاسر** را که حامل نامه انتقاد و اندرز جمعی از اصحاب برای خلیفه بود با تنبیه و جراحات سخت بدنی از خانه بیرون کرد.
- گروهی از صحابه چون **صعصعه بن صوحان** و **عدی بن حاتم** را به جرم مخالفت به شام و سایر بلاد تبعید کرد.

عثمان چه کسانی را به مدینه بازگرداند ؟

- عثمان راندگان پیامبر - حکم بن ابی العاص و عبدالرحمن بن ابی سرح را به مدینه باز آورد و به آنان جایزه داد.

سخنرانی ابن مسعود (خزانه دار عثمان) در مسجد

اشتباهات عثمان :

- ۱- یکی کردن مصاحف، بویژه سوزاندن نسخه‌های گوناگون قرآن
- ۲- سستی اراده و ضعف در اداره کشور.
- ۳- کنار گذاشتن بسیاری از سنتهای معمول زمان شخین.
- ۵- عزل والیان شایسته، قرار دادن خویشاوندان و بنی‌امیه در مناسب کلیدی

جزوه درس : تاریخ اسلام

فصل : پنجم

کارگزاران خلفا

حکومت خلیفه اول دو سال و سه ماه بود که بیشتر آن در جنگ گذشت.

کارگزاران ابوبکر :

- ❖ عمر بن خطاب ➔ مشاور ابوبکر و متصدی امر قضا
- ❖ ابو عبیده جراح ➔ متوالی بیت المال
- ❖ زید بن ثابت ➔ کاتب
- ❖ عثمان بن عفان ➔ اخبار را می نگاشت.
- ❖ ابو عبیده جراح ➔ متوالی بیت المال
- ❖ خالد بن ولید ➔ خلیفه و فرمانده نظامیان
- ❖ عتاب بن اسیر
- ❖ عثمان بن ابی العاص
- ❖ یزید بن ابی سفیان
- ❖ عمرو بن عاص

کارگزاران خلیفه دوم و عثمان

خط مشی عمر بن خطاب، عدم نصب بنی هاشم در مناصب حکومتی و ایجاد فاصله میان آن ها و منابع قدرت بود و سعی در بسط قدرت و نفوذ امویان را داشت.

کارگزاران عمر :

- ❖ ابوهیره ➔ فرمانداری نواحی بحرین (مشهور به دروغگویی و تدلیس)
- ❖ عمرو بن عاص ➔ فرماندار حوزة مصر
- ❖ معاویه

کارگزاران عثمان :

عثمان پذیرفته بود که کارگزاران عمر را برکنار نسازد، ولی در زمانی کوتاه همه آنها را کنار زد و خویشاوندانش را به جای آنها گمارد.

❖ معاویه	❖ ولید بن عقبه	❖ مروان بن حکم	❖ عبدالله بن سعد بن ابی سرح
❖ عبدالله بن عامر	❖ عبدالله بن سعد	❖ سعید بن عاص و ...	

همه یا از بستگان خلیفه به شمار می آمدند و یا در گروه نفرین شدگان پیامبر و تبعیدیان جای داشتند که حتی شیخین آن ها را باز نگردانده بودند.